

Kjetil Sørli

Bolyst og stedsattraktivitet

- motiver for å flytte og bo i distriktene

NIBR
Norsk institutt for
by- og regionforskning

NOTAT 2009:111

Tittel: **Bolyst og stedsattraktivitet**
– motiver for å flytte og bo i distriktene

Forfatter: Kjetil Sørлие

NIBR-notat: 2009:111

ISSN: 0801-1702
ISBN: 978-82-7071-799-6
Prosjektnummer: O-2763
Prosjektnavn: Flytte

Oppdragsgiver: Distriktssenteret i Steinkjer og Regionrådet i
Fjellregionen i Østerdalen

Prosjektleder: Kjetil Sørлие

Referat: Resultatene fra Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008 viser at arbeid i større grad blir brukt som begrunnelse for å flytte til og bli boende i de perifere distriktsregionene enn i andre typer regioner. En grunn til det er at det hegnes mer om arbeidet når valgmulighetene er færre. Ved siden av arbeid viser tilhørighet og stedsidentitet seg å ha stor betydning for å bli boende. Bolig blir i liten grad brukt som motiv for å flytte mot strømmen. Begrunnelsene i Fjellregionen har en sterkere distriktsprofil enn i distriktene generelt. Sterkere hensyn til familie og helse er en del av årsaksbildet.

Sammendrag: Norsk

Dato: Juni 2009

Antall sider: 24

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gautstadalléen 21
0349 OSLO

Vår hjemmeside: Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no
<http://www.nibr.no>

Org. nr. NO 970205284 MVA

© NIBR 2009

Forord

Dette notatet er laget for Distriktssenteret i Steinkjer og Fjellregionen i Nord-Østerdalen. Bakgrunnen var et initiativ fra Distriktssenteret, som inviterte 6-7 forskningsmiljøer til å komme med innspill til en diskusjon om stedsattraktivitet, bolyst og lokal utviklingskraft. Regionrådet i Fjellregionen tok på seg rollen med å la sin region være case. Notatet er basert på resultatene fra Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008. Notatet ble i utkast lagt fram på en workshop i Stjørdal 10.02.2009, og i en litt mer utvidet versjon for Fjellregionen på Tynset 27.05.2009.

Oslo, juni 2009

Olaf Foss

Forskningssjef

Innhold

Forord.....	1
Tabelloversikt	3
Sammendrag	4
1 Innledning.....	6
1.1 Det regionaldemografiske bakteppet.....	6
1.2 Fakta om flytting	7
1.3 Et stort og økende innflyttingspotensial bygges opp.....	7
1.4 Utdanningsutviklingen.....	8
2 Bomotiver og flyttemotiver – stedsattraktivitet og bolyst	10
2.1 Litt om undersøkelsen og sammenhengen mellom de ulike motivene ...	10
2.2 Hva ligger i spørsmålene om sted og miljø?	11
3 Motiver for tilflytting og for å bli boende i periferiregioner generelt og i Fjellregionen i Nord-Østerdalen spesielt.....	13
3.1 Flyttemotivene	13
3.2 Bomotivene	17
3.3 Motiver for å bli boende knyttet til sted og miljø.....	19
4 Avslutning og oppsummering.....	22

Tabelloversikt

Tabell 3.1	Flyttemotiver. Hovedtemaene prosentfordelt.....	14
Tabell 3.2	Steds og miljømotiver i fem spørsmålsbolker. Andel i prosent av de som har sted og miljø som motiv, som har respondert på ulike underspørsmål tilknyttet fra- og tilflyttingssted.	16
Tabell 3.3	Bomotiver. Hovedtemaene prosentfordelt.....	18
Tabell 3.4	Steds og miljømotiver i fem spørsmålsbolker. Andel i prosent av de som har sted og miljø som motiv for å ha blitt boende i minst sju år.....	20

Sammendrag

Kjetil Sørli

Bolyst og stedsattraktivitet

- motiver for å flytte og bo i distriktene
NIBR-notat 2009:111

Regionrådet for Fjellregionen i Nord-Østerdalen og Distriktssenteret i Steinkjer er oppdragsgivere for dette notatet. I forbindelse med at Distriktssenteret hadde invitert en del regionalforskningsmiljøer til en diskusjon om faktorer som kunne utløse eller stimulere til stedsattraktivitet, bolyst og lokal utviklingskraft, tilbød NIBR seg å forsøke å belyse deler av dette gjennom en del av funnene fra Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008. Omtrent samtidig tok Regionrådet i Fjellregionen kontakt for å få de tilsvarende resultatene fra sin region.

Seks sett av motiver blir i undersøkelsen brukt til å belyse hvordan folk begrunner hvorfor de flytter og hvorfor de ikke gjør det. En sjuårsperiode er lagt til grunn (1999-2006), og folk begrunner sine svar med hensyn til hva de har gjort i den tilhørende sjuårige fasen av livet. Personene som er med i undersøkelsen er født hvert sjuende år, slik at velidentifiserte livsfaser blir definert. De seks motivsettene inngår i et hierarki hvor det første danner ramme for betydningen av det neste. Arbeid, bolig, sted/miljø og familie er kjernegruppene i dette hierarkiet. Til sammen utgjør disse over 90 prosent av alle motivsammensetninger. Ved siden av disse har vi utdanning og helse, som til sammen utgjør omtrent 7 prosent av motivmassen.

Arbeidsmotivene står generelt sterkt i flyttestrømmene til distriktene, og ekstremt sterkt blant de som flytter til Fjellregionen. Årsaken er både knyttet til mindre valgfrihet på arbeidsmarkedet i distriktene enn andre steder og at pendlingsmulighetene er færre. Når valgfriheten er høy, slik den de fleste steder har vært under høykonjunkturen i undersøkelsesperioden, kan arbeid velges ut fra andre og flere kriterier enn bare eksistensen av jobben. Det er også lettere å ta arbeidssituasjonen for gitt, og dermed bruke andre momenter som begrunnelse. Når både arbeid og bolig er avklart, trer steds- og miljømotivene og familiemotivene fram. Disse er av individuell art, mer knyttet til lystbetonhet og steds kvalitet enn nødvendighetsfaktorene arbeid og bolig.

De faktorene som i størst grad trekkes fram i distriktene generelt ved siden av arbeid, er en del forhold knyttet til stedsfølelse og identitet. Steds- og miljøspørsmålene er av fem typer, knyttet til 1) tilgjengelighet til ulike typer goder, 2) kommunikasjoner, avstander og reisetider, 3) fysisk nærmiljø med vekt på bebyggelse og strøk, god tilgang til frisk luft, lite støy, godt klima, trafikkvennlighet, 4) sosialt nærmiljø knyttet til nettverk, naboskap og aksept, og 5) stedstilhørighet i form av eiendom, opplevelser, naturpreferanser og stedsidentitet. Det er til den siste av disse det

responderes sterkt i distriktene generelt og i Fjellregionen spesielt. I Fjellregionen legges det også svært sterk vekt på frisk luft, lite forurensning og godt klima.

Også det sosiale nærmiljøet vektlegges litt sterkere som bomotiv i distriktene enn i andre typer områder, men i Fjellregionen ser dette ut til å bety noe mindre.

Tilgang til goder som butikker og forretninger, privat og offentlig tjenestetilbud, kulturtilbud og kafeer, og friluftsmuligheter vektlegges svakere som bo- og flyttemotiv i periferien enn andre steder. I Fjellregionen trekkes dette imidlertid sterkere fram. Grunnen kan være at flere av kommunene har relativt store sentre, med mange som bor i nærheten. Avstandsfaktoren slår, kanskje av denne grunn, også sterkere ut som bomotiv i Fjellregionen enn i distriktene generelt. Familie og bolig betyr lite for å flytte til Fjellregionen, mange kommer uten nettverk eller tilknytning. Dette har nok å gjøre med at mange sysselsatte jobber i offentlig sektor i Fjellregionen. De som blir boende i Fjellregionen vektlegger etter hvert stedskvalitetene og familiesituasjonen i økende grad som begrunnelse for å bli boende. Bolig blir i mindre grad enn vanlig anført som motiv. Som flyttemotiv er bolig omtrent fraværende i strømmen mot periferien.

1 Innledning

Distriktsenteret har i utgangspunktet utformet mandatet for dette notatet. Et utkast ble lagt fram for Distriktsenteret i Steinkjer i februar 2009. Samtidig ble det bestemt at Fjellregionen i Nord-Østerdalen, inkludert Røros, kunne brukes som case. Distriktsenteret og regionrådet i Fjellregionen har gått inn med like mye finansiering til dette notatet.

I forsøket på å belyse hva attraktivitet og bolyst kan bestå i, og se nærmere på forholdet mellom bomotivasjon, stedsattraktivitet og bolyst støtter jeg meg til resultater og tolkninger fra ”Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008”. Generelt vil jeg legge til grunn resultater for de personene som har flyttet til de minst sentrale regionene i landet i løpet av en sjuårsperiode (1999-2006), og jeg ser spesielt på hva som kjennetegner motivene for de som har flyttet til Fjellregionen. I tillegg til de som har flyttet til distriktsområdene, trekker jeg også inn motivene for de som har blitt boende i distriktskommunene generelt og i Fjellregionen spesielt. Dette er altså personer som ikke har flyttet i sjuårsperioden, som begrunner hvorfor de er blitt boende. Bomotiver og flyttemotiver er langt på vei av felles karakter. Framstilling av motivsammensetningene er laget slik at distriktsregionene generelt sammenlignes med motivene for flytting og bosetting i landet totalt, og slik at motivene i Fjellregionen både kan sammenlignes med motivene distriktsregionene og i landet som helhet.

1.1 Det regionaldemografiske bakteppet

Både flytting over livsløpet fra man er barn til man er godt voksen, og stadige vridninger i barnebosettingsmønsteret som følge av dette, har bidratt og bidrar fortløpende til en vedvarende sentraliseringsprosess i befolkningen. Som sosioøkonomisk faktor bidrar utdanningsutviklingen også mye til dette. Likevel, de som flytter mot strømmen og ut til distriktene, har ikke lenger så mye mindre utdanning enn befolkningen ellers. Årsaken er at høy utdanning er blitt et utbredt fenomen i den yngre delen av befolkningen. Men jo mer utdanning en distriktsinnflytter har, desto større er sannsynligheten for at hun/han vil flytte ut igjen senere, altså bli en såkalt videreflytter.

Minst utdanning har de bofaste mennene, det gjelder i alle typer regioner. Til gjengjeld har bofaste menn mye næringseiendom. Det kan for menn se ut som om mangel på eiendom i stor grad kompenseres av utdanning og omvendt. Dette er hovedgrunnen til at menn generelt og i distriktene spesielt er mer bofaste enn kvinner, og at kvinner i forbindelse med pardannelse oftere flytter til mannens hjemkommune enn omvendt. For å illustrere med tall for bofasthet: På landsbasis

har 40 prosent av guttene og 29 prosent av jentene født på 1960-tallet vært bofaste i den kommunen de vokste opp i fra de var 15 til 40 år. I periferikommunene i landet samlet (200 kommuner) gjelder det 37 prosent av guttene og 22 prosent av jentene. I Fjellregionen har bofastheten for de samme årskullene vært 34 og 16 prosent, altså med enda større kjønnsforskjell enn i distriktene generelt. Høy tilbakeflytting av kvinner kompenserer for det meste av forskjellen i bofasthet i Fjellregionen.

1.2 Fakta om flytting

Når vi ser på de siste 20 årskullene i Norge som har passert 40 år (født på 50- og 60-tallet), viser det seg at av den drøye halvparten av befolkningen som har vokst opp i en av de seks største byregionene, er det kun 2-3 prosent som på 40-årsstadiet er bosatt i en av landets 200 minst sentrale kommuner. (Definisjon av ”periferikommuner” etter SSBs standard for kommuneklassifisering, sentralitet 0: kommuner med mer enn 45 minutters reisetid fra et tettsted med minst 5000 innbyggere. De seks store byregionene er Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø med omegnskommuner inntil halvannen times reisetid fra storbysenteret med offentlig kommunikasjonsmiddel).

Heller ikke fra de små og mellomstore byregionene på Østlandet er det mer enn 2-3 prosent av ungdommene som på varig basis bosetter seg i de minst sentrale kommunene. Av de som har vokst opp i små og mellomstore byregioner i andre landsdeler finner vi imidlertid omtrent 5 prosent bosatt i periferikommunene når de er i 40-årsalderen. Heller ikke det kan sies å være mye.

Det er imidlertid mange flere som har vært innom i periferikommunene. Av alle som har vokst opp andre steder enn i periferien, er det 8 prosent som i løpet av fasen fra de var 15 til 40 år har vært bosatt i en periferikommune i en kortere eller lengre periode. Disse har imidlertid bosatt seg i en mer sentral kommune. Gjennomsnittlig botid i periferien for videreflyttere er tre år. Av alle som melder innflytting til en periferikommune i løpet av 25-årsfasen 15-40 år, er det i det lange løp cirka 70 prosent som flytter videre innen de er 40 år.

1.3 Et stort og økende innflyttingspotensial bygges opp

Med en så lav innflytting til periferien eksisterer det naturligvis et stort befolkningspotensial for mer tilflytting. Dette potensialet øker over tid, fordi en stadig større andel av barnekullene i landet vokser opp i sentrale strøk. Ingenting er så galt at det ikke er godt for noe: Hvis tendensen til å ville flytte mot strømmen plutselig tar seg opp, er det et stort og økende potensial i byområdene. Storbyomlandene er i dag hovedoppvekstarene for landets barn. Her blir det stadig flere å hente, hvis man lykkes med tilflyttingsstrategiene.

Barnesentraliseringen i landet har gått fort og skutt fart gjennom siste generasjon. Mens over 15 prosent av dagens 20-åringer ble født i periferikommunene, gjelder det bare drøyt 10 prosent av de som blir født nå. En hovedgrunn til at det stadig blir født færre barn i periferikommunene (avtakende andel), er at når kvinnene stadig skyver barnefødsle utover i livsløpet, rekker stadig flere av dem å ha flyttet til byene før

barna blir født. Dette har å gjøre med at utdanning og yrkesoppstart for stadig flere kvinner skjer før familieetablering. Alle årskull av kvinner født etter 1945 har så langt bidratt til denne utviklingen.

En tredje demografisk konsekvens av lav tilflytting er at befolkningen i periferi-områdene i økende grad blir autonom. Flytteprosessene sementerer i økende grad lokalbefolkningen. Den utgjør i dag en stor andel, for menn teller tilflyttere i 40-årsalderen vokst opp i mer sentrale strøk nå kun hver femte (20 prosent). Lokalbefolkningen utgjør 80 prosent. Blant kvinnene er innflytterinnslaget noe høyere, i underkant av 30 prosent, mens lokalbefolkningen utgjør drøyt 70 prosent. Dette er fortsatt gjennomsnittstall for de 200 mest perifere kommunene i landet.

På denne måten tilføres det i det lange løp lite nytt blod i periferien gjennom permanent flytting. Dette er i seg selv et argument for å etablere ordninger som kan føre til at en økende andel av alle unge voksne i landet i større grad får mulighet til midlertidig å bo i andre deler av landet enn der de vokste opp. Ordninger som ”tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark” kan med fordel utvides og generaliseres, både for å oppnå større kunnskapsutveksling mellom steder og for å bedre omskifteligheten i befolkningen i distriktene. Potensielle videreflyttere er også potensielle blivere, noen flere kan kanskje også rekrutteres permanent.

1.4 Utdanningsutviklingen

Til tross for at utdanning er den enkeltfaktoren som har sterkest sentraliserende effekt på flyttemønsteret, har de som flytter til periferien en utdanningssammensetning som er omtrent på linje med den vi finner i landsbefolkningen. Flyttingene med og mot strømmen forklares altså ikke i samme grad som før av utdanning, verken i den ene eller den annen retning, og spesielt ikke for menn. Men all flytting i sum bidrar naturligvis likevel til å vri utdanningssammensetningen regionalt i sentraliserende retning.

Blant menn født 1963-67 hadde 31 prosent på landsbasis tatt utdanning utover videregående skole. Av de som flyttet fra periferien hadde 42 prosent gjort det, blant videreflytterne gjaldt det 40 prosent. Blant de som flyttet inn og ble boende gjaldt det 32 prosent, mens det for lokalbefolkningen i periferikommunene kun gjaldt 18 prosent. Blant de bofaste blant disse gjaldt det kun 12 prosent. Flyttemotivundersøkelsen viser at blant de bofaste i periferien, har 37 prosent tilknytning til næringsseiendom. Blant de som i tillegg sier at arbeidssituasjonen er motivet for å ha forblitt bofast, er det hele 63 prosent som oppgir å ha en næringsseiendom. Dette er hovedgrunnen til at menn er mer bofaste enn kvinner, og at forskjellen er størst i periferiområdene.

Tilsvarende utdanningstall for kvinner: På landsbasis har 36 prosent av årskullene utdanning utover videregående skole. Av de som flyttet fra periferien hadde 43 prosent høy utdanning, blant videreflytterne var det 37 prosent. Av de som flyttet inn og ble boende var det 32 prosent, mens det blant kvinnene i lokalbefolkningen gjaldt 25 prosent. Forskjellen mellom lokalbefolkningen og innflytterne er altså mindre for kvinner enn for menn. Men som for menn har imidlertid også de bofaste kvinnene minst utdanning, 19 prosent. Dette er imidlertid langt flere enn blant bofaste menn.

Hovedgrunnen er at menn i langt større grad enn kvinner innehar næringseiendom, og at menn med eiendom i større grad enn andre velger bort skolegang og utdanning.

I spenningsforholdet mellom ”røtter og føtter” trekker eiendom og utdanning i hver sin retning. Slik har det alltid vært. Tradisjonelt har denne spenningen vært mye sterkere før enn den er i dag. Hadde man næringseiendom i bondesamfunnet var det ikke nødvendig å ta så mye skolegang, hvis man ikke ønsket det. Mye gammel utdanningsfiendtlighet har bestått i at foreldre med eiendom så det som unødvendig at barna tok skolegang. Verdiskapingen var direkte knyttet til råvarene. Var man imidlertid uten næringseiendom, var skolegang eller yrkesopplæring nærmest den eneste muligheten man hadde for å kunne skaffe seg et eget utkomme i et gryende industrisamfunn. Fra en situasjon hvor eiendom ga status og skolegang nesten det motsatte, er situasjonen i løpet av et par tre generasjoner blitt snudd om. I kampen mellom ”røtter og føtter” er det nå de høyutdannede og de som flytter, som representerer de som etter flertallets syn står for verdiskapingen. Makt og status er blitt tilsvarende påvirket. Parallelt er det stadig flere på landsbasis som forstår ikke bakgrunnen for et fenomen som landbruksoverføring. Historieløshet og svak geografisk integrering utvikles i takt.

2 Bomotiver og flyttemotiver – stedsattraktivitet og bolyst

Jeg vil redegjøre litt for bo- og flyttemotivundersøkelsen, og antyde en måte å tolke resultatene på, som kan settes i forbindelse med begreper som bolyst og stedsattraktivitet. Alle skjønner at arbeidsplasser er viktig for at et sted skal kunne fungere godt. Likevel er det ikke sikkert at det er arbeidsmarkedet som skaper attraksjonene på et sted, eller at det lystbetonte ved å bo et spesielt sted knyttes til arbeidsplassene. Bo- og flyttemotivundersøkelsen kan antyde at vilkårene for bolyst i høyere grad er til stede der folk har mulighet til å ta arbeidet sitt for gitt. Undersøkelsen antyder at på steder med god tilgang til arbeid blir arbeidsfaktoren nettopp ikke trukket fram som motiv eller begrunnelse for å bo der eller flytte dit. De mer individuelle og lystbetonte begrunnelsene gis mer spillerom når det er lett å få jobb.

Dette er første grunntone i skalaen av fortolkninger som jeg skal presentere i fortsettelsen, og som jeg vil bruke til å forsøke å forstå hvorfor motiver for tilflytting og bosetting i distriktene avviker fra motivene andre steder.

Undersøkelsesopplegget konsentrerer seg om sjuårsperioden 1999-2006. Personene som er intervjuet er født hvert sjuende år, og er blitt spurt om sine motiver for å ha flyttet eller blitt boende gjennom den sjuårige aldersfasen de har gjennomlevet i perioden. Aldersfasene er knyttet til ungdoms- og utdanningstid (21-28 år), etablerings- og småbarnsfase (28-35 år), familie- og skolebarnfase (35-42 år), osv, og avsluttes for eldste årskull som med pensjoneringsfasen (fra 63 til 70 år). Personer over 70 år er ikke intervjuet.

2.1 Litt om undersøkelsen og sammenhengen mellom de ulike motivene

Undersøkelsen er bygget opp omkring seks hovedtemaer: arbeid, bolig, sted/miljø, familie, helse og utdanning. Under hvert av disse er det et sett med underspørsmål. Ut fra analysene vi har gjort til nå, har vi kommet fram til at motivene bør forstås innplassert langs en hierarkisk akse, i den rekkefølgen som er nevnt over. Begrunnelsen følger.

Arbeids- og boligmotiver er i noe større grad enn andre motiver anført som begrunnelser knyttet til behov og gjøremål i utvalgte livsfaser (spesielt ved yrkes- og familieetablering). Arbeids- og boligforhold blir naturligvis aldri uviktig for planlegging knyttet til rekruttering, tilflytting og bosetting. Dette gjelder uansett hva respondentene selv sier. Likevel er det ikke gitt at arbeid og bolig blir betraktet som

de mest motiverende faktorene for å bli boende eller å flytte. På noen steder hvor det er mange valgmuligheter på arbeidsmarkedet, er det generelt færre som peker på arbeid som motiv enn på steder der det er mindre å velge mellom. På steder der det er god mulighet for pendling forsterkes denne bortvelgelseeffekten. Med stor valgfrihet på arbeidsmarkedet kan man i større grad velge bo- og arbeidsplass ut fra andre hensyn. Når valgmulighetene er færre, vektlegges de arbeidsmulighetene som finnes desto sterkere. Dette er naturlig, og er grunnen til at arbeid står sterkere som motiv både for å flytte og for å bli boende i periferien enn de fleste andre steder. Det er også grunnen til at arbeid trer sterkere fram som motiv under lavkonjunktur enn høykonjunktur, til tross for at det er mer flytting under høykonjunktur.

Innenfor hvert enkelt arbeidsmarked kan resonnementet om tilgjengelighet og valgfrihet analogt brukes til å tolke betydningen av boligmotiver. Jo bedre tilgang det er på relevante boliger etter type, størrelse og pris, desto lettere er det å velge en bolig ut fra andre kvaliteter ved stedet. Andre attraktivitetsforhold trer ved stor valgfrihet i økende grad fram som begrunnelser og motivasjon. Generelt er det derfor slik at jo bedre tilgang det er på nødvendighetsgoder som arbeid og bolig, desto større spillerom blir det for individuelle lyster og behov. Hvis et steds attraksjoner under slike betingelser faller i smak, blir det i økende grad attraksjonsverdiene som blir de motiverende begrunnelsene for å flytte til eller ikke flytte fra stedet.

For å oppsummere: Når arbeids- og boligmarkedet i en arbeidsmarkedsregion – uavhengig av om den ligger i distriktene eller et annet sted - er velfungerende, finner vi sterkere innslag av andre faktorer i motivfordelingen. Det er her steds- og miljøfaktorene og hensynene til familie og helse sterkere kommer inn. Det er på disse arenaene forholdet mellom stedsattraktivitet og menneskers bolyst møtes og utspiller seg. Jo mer tilstedeværende nødvendighetsbetingelser på arbeids- og boligmarkedene, desto sterkere er betydningen av attraktivitet og lystbetonhet.

Aller først bør vi gjøre oss ferdig med utdanningsmotivene. De er av en annen karakter enn de andre motivene. Utdanning fungerer som motiv stort sett bare i yngste aldersfase. Det virker tilsynelatende paradoksalt, men jo flere det er som flytter for å ta høy utdanning, desto færre er det som anfører utdanning som motivasjon for valg av utdanningssted. Hvordan kan dette ha seg? Noe av det kan forklares på en tilsvarende måte som for fravær av arbeidsmotiver når valgmulighetene er gode. God tilgang på utdanningsplasser gjør at utdanningsstedet kan velges ut fra andre faktorer. Men her kommer det inn enda et moment. Det er nå blitt så vanlig å ta utdanning at dagens ungdom ser på dette som en ren selvfølge. Jo mer vanlig det blir å ta utdanning, desto sterkere blir fenomenet tatt for gitt. Og faktorer som blir tatt for gitt blir sjelden brukt som begrunnelser. Konkret: En som skal ta utdanning, kan ta den i Oslo, Bergen eller et annet sted. Så velger man stedet ut fra kvaliteter og egenskaper ved de aktuelle stedene i kombinasjon med livssituasjon og de interesser man har, og oppgir attraktivitetene eller interessene som motiv. Stedenes attraktivitet og personenes bolyst møtes og gir uttelling.

2.2 Hva ligger i spørsmålene om sted og miljø?

Steds og miljømotivene er de som i første rekke gir uttelling når valgmulighetene på arbeids- og boligmarkedene er gode. Når arbeids- og boligspørsmålene er avklart i

forbindelse med en flytting, kommer begrunnelser knyttet til stedsegenskaper og individuelle (interessestyrte og lystbetonte) preferanser fram.

Vi opererer med fem delsett av spørsmål under hovedoverskriften sted og miljø. De to første strekpunktene, som berører forhold knyttet til tilgjengelighet og tilgang, retter seg generelt mot kvaliteter eller attraksjonsfaktorer ved steder. De to neste konsentrerer seg om forhold ved nærmiljøet, og kan sies å være en mer individuell møteplass mellom attraktivitet og egeninteresse. Det siste punktet, hvor vi spør om betydningen av stedstilhørighet og stedsidentitet, tolker vi i større grad som uttrykk for en menneskelig egenskap enn som en stedsegenskap.

- tilgang til varer, tjenester, kulturtilbud, mulighet for å dyrke fritidsinteresser
- betydning av kommunikasjoner, avstander, transportmuligheter
- fysiske forhold ved nærmiljøet: bebyggelse, lys/luft/utsikt, støy/forurensing, klima
- sosiale forhold ved nærmiljøet: sosial kontroll, vennekontakt, aksept, trygghet
- følelsesmessig tilhørighet: eiendom i slekten, erfaringer/opplevelser, type natur, type sted, tilknytning til fylke/landsdel

Positive svar på denne type spørsmål kan enten tolkes som uttrykk for egen ”bolyst” eller som indikatorer på stedsattraktivitet – og i mange tilfelle begge deler i kombinasjon. Vi kan også få ut negative flyttemotiver, fordi vi stiller spørsmålssettene i to omganger: 1) Er årsaken knyttet til noe ved sted og miljø på **fra**flyttingsstedet? 2) Er begrunnelsene knyttet til noe ved sted og miljø på **til**flyttingsstedet? Man har anledning til å svare ja på begge spørsmål. Det store flertall refererer her til situasjonen på tilflyttingsstedet. Som bomotiv stilles spørsmålene naturligvis kun en gang.

Steds- og miljømotivene opptrer ofte i kombinasjon med familiemotiver. Også for den type motiver kommer respons i stor grad ut fra individuelle ønsker og preferanser. Både steds- og miljømotivene og familiemotivene er i stor grad begrunnelser for valg som er foretatt uten at ”forstyrrende” rammebetingelser (for eksempel i form av problemer med arbeids- eller boligsituasjon) har virket hemmende eller styrende for beslutningene. Vi skal i fortsettelsen se på de enkelte underspørsmålene og hvordan svarene fordeler seg.

3 Motiver for tilflytting og for å bli boende i periferiregioner generelt og i Fjellregionen i Nord-Østerdalen spesielt

Vi ser på flyttemotivene først og tar bomotivene etterpå. Selv om det er mindre geografisk variasjon i motivene for ikke å flytte, mener jeg at bomotivene er like informative som flyttemotivene, spesielt når man ser dem i sammenheng. Motivene bak de flyttingene som fører til varig bosetting, er i sin natur nemlig ikke vesensforskjellige fra de motivene folk oppgir for å bli boende på et sted hvor man har funnet seg til rette. Hovedforskjellen mellom flyttemotiver og bomotiver mer generelt, er at forhold knyttet til sted og miljø i større grad opptrer som bomotiver. Dette er ikke overraskende. Steds- og miljømomentene utgjør 21 prosent av alle flyttemotivene, mens de utgjør 31 prosent av alle bomotivene. Bomotivene er i større grad satt sammen av flere faktorer enn flyttemotivene. Blant bomotivene er det mange knipper hvor forhold knyttet til bolig, familie og sted og miljø opptrer sammen.

3.1 Flyttemotivene

Tabell 3.1 viser flyttemotivenes fordeling på de seks hovedtemaene. Her ser vi tall for landet som helhet, for tilflyttingen til landets periferiregioner, og for tilflyttingen til Fjellregionen.

Tabell 3.1 *Flyttemotiver. Hovedtemaene prosentfordelt.*

	Landet som helhet	Til periferiregionene i landet i alt	Til Fjellregionen i Nord-Østerdalen
ALLE motiver	100	100	100
Arbeid	20	25	50
Bolig	25	17	7
Sted og miljø	21	21	14
Familie	27	30	17
Helse	3	5	12
Utdanning	4	2	0

Vi ser først på hvordan motivene for tilflyttingen til **periferiregionene** skiller seg fra motivfordelingen for all flytting i landet totalt. De største forskjellene knytter seg, i tråd med det vi har antydnet foran, til arbeids- og boligbegrunnelsene. I periferiregionene vektlegges arbeid sterkere og bolig mye svakere enn i andre regioner. Det opptrer også noen flere av de mer individuelle motivene knyttet til familie og helse i periferiregionene.

Arbeid vektlegges altså sterkere som begrunnelse for å flytte til en periferiregion enn til et mer sentralt sted. Noe kan som sagt skyldes at det er færre jobber å velge mellom, men det kan også skyldes sterkere bevissthet eller sterkere fokus mot en spesiell type arbeid blant de som flytter mot strømmen eller blant de som flytter mellom eller innenfor periferiområdene. Mindre tilgang på arbeid kan i seg selv bidra til å forsterke et slikt verdifokus – i retning av at ”arbeidet som meningen med livet” blir mer aktualisert gjennom nødvendighet.

Boligmotivene er de eneste som i mindre grad eksponeres blant tilflytterne til distriktene. Dette er naturlig. Ved flytting til en periferiregion tas det i stor grad for gitt at boligspørsmålet løses, og hvis det ikke skjer, blir det ingen flytting. Bolig er vanligvis i størst grad motiv for de som flytter over korte avstander, i forbindelse med mulighet til pendling osv. Blant tilflytterne i periferien er denne sammenhengen svak. De som kommer langveis fra legger like mye vekt på boligen som de andre, men i noe større grad i kombinasjon med sted og miljø.

Legger vi sammen betydningen av arbeid og bolig, altså det som vi litt skjematisk kan kalle betydningen av nødvendige rammer, ser vi at disse i periferitilflyttingen utgjør 42 prosent av motivene, mens de på landsbasis utgjør 45 prosent. Dermed ”frigjøres” det likevel litt flere individuelle og lystbetonte valgmuligheter i periferitilflyttingen enn det gjøres på landsbasis. Dette slår først og fremst ut i flere familie- og helserelevante begrunnelser. Disse er som regel ikke veldig nært knyttet til sted. Familiemotivene er i større grad knyttet til slekt og sosialt nettverk, og når den type flytting opptrer i kombinasjon med helse, henger det gjerne sammen med mulighetene for å gi eller få omsorg.

Omfanget av steds- og miljømotivene i periferitilflyttingen er som på landsbasis. Uten å gå nærmere inn på delmotivene kan vi derfor ikke konkludere med at det bak

flytting til periferien ligger en større sum av attraktivitet og bolyst enn det som ligger bak flytting generelt. Denne konklusjonen blir imidlertid endret når vi ser på bomotivene i mer detalj i avsnitt 4.

Fjellregionen

Vi tar nå en kikk på hovedfordelingen for **Fjellregionen** (tabell 1, høyre kolonne). De tendensene vi ser til seleksjon i motivfordelingen for periferiregionene generelt, er enda tydeligere for Fjellregionen. Faktisk er halvparten av alle motivene helt eller delvis gitt som arbeidsbegrunnelser. Til gjengjeld er det enda færre boligmotiver enn i periferitilflyttingen generelt. Boligsituasjonen tas for gitt eller ordner seg. De mange arbeidsmotivene snevrer imidlertid inn mulighetsrommet for de mer individuelle og lystbetonte begrunnelsene. Mens det på landsbasis gjenstår 55 prosent av motivmassen til individuelle begrunnelser, er det kun 43 prosent i Fjellregionen.

Dette betyr ikke nødvendigvis at stedsattraktivitet ikke er viktig i Fjellregionen. Både bolyst og sans for stedet naturligvis kan være medvirkende, selv om det er nødvendigheten av arbeid som har gitt gjennomslag som begrunnelse for flytting. Det er imidlertid også slående at svært mange begrunner flytting til Fjellregionen med helse, og mange av disse begrunnelsene opptrer i kombinasjon med sted og miljø (og mindre med familie enn i periferiregioner flest). Kanskje blir hensynet til helse framhevet noe på bekostning av steds-kvalitetene? Hvis Fjellregionen i rekrutteringsøyemed i sine kampanjer har fokusert mye på sunnhet knyttet til frisk luft og godt klima, kan det hende at også innflytterne tenker slik når de må gi en begrunnelse. Ser vi på omfanget av sted- og miljømotiver og helsemotivene i sammenheng, finner vi som for periferiregioner generelt at 26 prosent av motivmengden faller inn under disse to gruppene. Slik sett er disse motivene likevel godt representert i Fjellregionen. Det er nok heller familiemotivene som i liten grad har gjort seg gjeldende, noe som viser at helsebegrunnelsene i mindre grad enn vanlig henger sammen med omsorg.

Dette tyder på at mange innflyttere til Fjellregionen er kommet uten å ha slekt eller sosialt nettverk i regionen fra før. De mange arbeidsbegrunnelsene peker også i samme retning. Uten nettverk og tilknytning blir det færre faktorer ved siden av arbeid å nevne. Et annet moment, anført av en rådmann i Fjellregionen, er den store andelen av offentlige arbeidsplasser som finnes i regionen. Folk som rekrutteres til offentlige stillinger kommer gjerne i større grad helt utenfra enn andre tilflyttere gjør. Disse har også sterkere tendens til å flytte videre enn andre. Det samme gjelder de som oppgir arbeid som motiv alene. Stor andel i offentlig sektor kan være en fellesnevner bak de mange arbeidsmotivene og den høye tendensen til videreflytting.

Fem grupper av steds- og miljømotiver

Vi skal se nærmere på hvilke steds- og miljømotiver som gjør seg gjeldende i de ulike tilflyttergruppene. Tabell 3.2 viser hvor mange av de som har begrunnet flyttingen med forhold knyttet til sted og miljø, som har respondert på de hvert av de fem spørsmålssettene. Under den siste bolken, som handler om stedstilhørighet og identitet, har vi satt opp tre undertemaer innenfor denne overskriften, knyttet til spørsmål stilt i forbindelse med tilflyttingsstedet (kolonnen for fraflyttingssted er derfor tom på de siste linjene i tabellen).

Både for flyttingene i landet som helhet og for tilflyttingen til periferien er det 21 prosent som har respondert på noe med tilknytning til sted og miljø. For Fjellregionen er det 14 prosent, men påpluss det som har med helse å gjøre kommer vi som sagt opp på samme nivå som i periferiregioner generelt (tabell 3.1). Tabell 3.2 viser så, ikke overraskende, at tilflytterne til periferien i større grad enn flyttere generelt vektlegger stedstilhørighet som motiverende.

Tabell 3.2 *Steds og miljømotiver i fem spørsmålsbolker. Andel i prosent av de som har sted og miljø som motiv, som har respondert på ulike underspørsmål tilknyttet fra- og tilflyttingssted.*

Motiv knyttet til	Landet som helhet		Til periferiregionene i landet i alt		Til Fjellregionen i Nord-Østerdalen	
	Fraflyttingssted	Tilflyttingssted	Fraflyttingssted	Tilflyttingssted	Fraflyttingssted	Tilflyttingssted
	<i>Dårlig</i>	<i>Bra</i>	<i>Dårlig</i>	<i>Bra</i>	<i>Dårlig</i>	<i>Bra</i>
Tilgang goder	14	26	12	16	0	70
Avstander/komm	18	28	12	13	0	30
Nærmiljø, fysisk	20	49	13	56	30	70
Nærmiljø, sosialt	35	61	34	35	0	70
Stedstilhørighet	36	54	51	69	0	70
- eiendom /erfar.		29		46		30
- natur / omgiv.		47		62		60
- stedsidentitet		44		64		60

Forskjellen er like slående om vi ser på det som er anført som årsak for fraflytting fra det stedet de bodde, som det de har verdsatt som attraktivt ved tilflyttingsstedet. Aller sterkest slår følelsen av stedsidentitet ut. Hele 64 av de 69 som har respondert på noe med tilhørighet til tilflyttingsstedet generelt, nevner følelsesmessig tilknytning som en del av dette. Av de andre faktorene er det bare fysiske forhold ved nærmiljøet på tilflyttingsstedet, som slår sterkere ut for periferitilflytterne. Her er det underspørsmål knyttet til luft, lys, støy, trafikkikkerhet og lav forurensing som slår positivt ut. Klima betyr imidlertid ikke så mye. Fysisk utforming knyttet til bebyggelse slår mindre ut i periferiregionene enn andre steder, naturlig nok.

Det sosiale miljøet på tilflyttingsstedet trekkes ikke fram som et spesielt viktig motiv av periferitilflytterne. Dårlig sosialt nærmiljø på fraflyttingsstedet trekkes heller ikke spesielt fram, slik det gjøres på landbasis. Ikke uventet betyr heller ikke tilgang til butikker og god tilgjengelighet til andre typer goder – som kafeer og kulturtilbud - så mye. Det samme gjelder også vektleggingen av avstander og kommunikasjoner. Preferanser av denne type ligger naturlig nok i liten grad til grunn for flytting ut til rurale strøk.

Fjellregionen

Bak de 14 prosentene av intervjuede tilflyttere som har respondert på noe ved sted og miljø, er det såpass få at jeg her opererer med tall avrundet til nærmeste tiprosent. Til stor forskjell fra periferitilflyttere flest trekker innflytterne til Fjellregion omtrent ikke fram noen forhold knyttet til fraflyttingsstedet som grunn for å ha flyttet. Her er det dragningen fra stedet man flytter til som er av betydning.

Hovedinntrykket blir at hvis man for tilflyttingsstedet først vektlegger forhold knyttet til sted og miljø, trekker mange (flere enn andre steder) fram de positive sidene ved mange av undermomentene. Dette kan tolkes som høy bevissthet mot slike faktorer. Eneste unntak er betydningen av avstand og kommunikasjoner også her, naturlig nok. De eneste momentene hvor de som har flyttet til Fjellregionen responderer svakere enn distriktstilflyttere flest, er til spørsmålet om det er eiendom i slekt/familie eller spesielle erfaringer i området fra tidligere som har hatt avgjørende betydning. Antakelig er det kommet flere uten noen spesiell forhistorie til Fjellregionen, sammenlignet med tilflytting til periferiregioner flest(?) Lav respons på familieforhold gir støtte til en slik antakelse. Kan det i så fall ha å gjøre med at rekrutteringen gjennom "Flytt-hit"-kampanjen i stor grad har nådd ut til mange fremmede?

Kort oppsummert så langt

Stedstilknytning i alle former kan langt på vei tolkes som "bolyst", enten alene eller i kombinasjon med familie og helse. I andre typer regioner, spesielt der det er gode muligheter for pendling, kombineres sted og miljø også med boligmotiver. Alt i alt har distriktstilflytterne generelt kanskje noe mer "ren bolyst" i sine begrunnelser enn andre flyttere. Den hovedattraktivitetsfaktoren som bolysten aller sterkest er tuftet på, tyder på å være det som kan knyttes opp mot de fysiske egenskapene ved stedet – frisk luft, lite støy, lite kriminalitet, lite trafikkfare, men med gode fritidsmuligheter.

3.2 Bomotivene

Hva så med bomotivene? Tabell 3.3 viser bomotivenes fordeling på de seks hovedtemaene. Her ser vi nok en gang fordelingen for landet som helhet, for tilflyttingen til landets periferiregioner, og for tilflyttingen til Fjellregionen. Kommentarene for Fjellregionen er her en del av hovedomtalen.

I hovedsak er forskjellene mellom motivene for å bli boende i periferien og for å bli boende andre steder, på linje med tolkningen av forskjellene i flyttemotivene. Arbeidsmotivet står på samme måte sterkere i periferien både som flytte- og bomotiv - det hegnes vel i større grad om den jobben man har, når mulighetene for å bytte jobb er mindre. I Fjellregionen slår imidlertid ikke dette noe ut. Det kan komme av at arbeid som bomotiv generelt viser seg å stå aller sterkest i distriktene utenfor Østlandet. Det kan også være at de som blir boende i Fjellregionen i større grad enn en del andre steder finner seg jobber som de med tiden i større grad kan ta for gitt. Det kan ha å gjøre med at sentrene i Fjellregionen relativt sett ikke er små.

De som er blitt boende i Fjellregionen i mer enn sju år vektlegger tilknytningen til slekt og familie nokså sterkt. Familiehensynene er altså svake som flyttemotiv og

sterke som bomotiv. Dette kan tolkes som at befolkningen generelt vektlegger familieband, men at de som flytter inn har relasjonene etablert, og derfor tar de som gitt. Senere blir båndene i større grad grunnen til å bli boende.

En litt mer generell tolkning er at steds- og miljømotivene og familiemotivene på et vis står i et konkurrerende forhold til hverandre. Begge sett av motiver bunner i individuelle verdier og preferanser, som de kan brukes om hverandre som begrunnelser når ytre rammebetingelser ikke virker påtrengende for hvordan man tenker. Om det da er familiefølelse eller stedsfølelse som vektlegges sterkest, kan også bunne i kulturelle forskjeller. De kan henge sammen med ulike lokalkulturer. Kanskje står familiesolidariteten sterkt i Fjellregionen for de som har vokst opp der? Det er ganske høy fraflytting i Fjellregionen, høyere enn i periferiregioner flest. Kanskje har vi å gjøre med en seleksjonseffekt, knyttet til verdiene og holdningene i ”den harde kjernen” av befolkningen som aldri flytter?

Tabell 3.3 *Bomotiver. Hovedtemaene prosentfordelt.*

	Landet som helhet	I periferiregionene i landet i alt	I Fjellregionen i Nord-Østerdalen
ALLE motiver	100	100	100
Arbeid	19	25	18
Bolig	17	17	18
Sted og miljø	31	27	27
Familie	19	20	27
Helse	2	2	0
Utdanning	1	0	0
Annet	11	9	10

Boligmotivet står like sterkt som bomotiv i distriktene som på landsbasis, det gjelder også Fjellregionen. Uansett hvor man bor, vektlegges betydningen av bolig omtrent like mye alle steder, når man har bodd der lenge nok. Dette står i klar motsetning til hvordan bolig fungerer som flyttemotiv, hvor det er store regionale forskjeller, avhengig av boligpriser, tilgjengelighet og andre forhold. Som bomotiv verdsettes nok boligen i større grad som det nødvendighetsgodet den er på det stedet man bor. Som flyttemotiv ligger det nok en del steder også en del økonomiske eller investeringsmessige betraktninger til grunn.

Befolkningen har i periferiregionene generelt en lavere tendens til å fremheve steds- og miljøfaktorer som bomotiv enn folk andre steder. Det er i storbyområdet de motivene som vi forbinder med bolyst er størst for de som er blitt boende. Dette tror jeg har å gjøre med at de som bor i periferien, til en viss grad tar stedsattraktivitet i større grad for gitt enn andre. På samme måte som høy tilgjengelighet på arbeidsmarkedet i byene kan svekke oppmerksomheten mot viktigheten av å ha jobb, kan stor nærhet og lett tilgang til natur og frisk luft føre til at man tar slike goder for gitt. De som har næringseiendom vektlegger steds- og miljøfaktorene aller minst som bomotiv. Stedet er gitt, og det er egenskapene ved det også. Det kan hende

stedegenskaper i større grad uvilkårlig kobles opp mot boligen, eiendommen, arbeidet og/eller eventuell slekts- og familietilhørighet. Det kan også være uttrykk for en ikke fullt så individualistisk innstilling til egne beveggrunner som de man oftere finner i mer sentrale strøk. Overrepresentasjonen av arbeidsmotivene i distriktene, både som bo- og flyttemotiv, kan også peke i samme retning. De som setter tæring etter næring, vil i mindre grad enn de som gjør det motsatte anføre stedsidentitet som viktigste bomotiv.

3.3 Motiver for å bli boende knyttet til sted og miljø

Vi skal ta en kikk på de 23 detaljspørsmålene som i undersøkelsen er utformet som steds- og miljømotiver. I tabell 3.4 vises at det er nokså entydig hvilke steds- og miljøfaktorer som trekkes fram som bomotiver i periferiregionene. Blant de fem hovedbolkene er det lavere respons i periferien enn i landet ellers på to av dem, omtrent som på landsnivå eller litt hyppigere på to andre, og klart sterkere vekt under den siste. Det er den som har med tilhørighet og identitet å gjøre. Det er på disse punktene distriktsregionene scorer mest.

Grunnen til at noen færre responderer på sted og miljø som bomotiv i sum, er naturlig nok den lavere responsen på tilgjengelighets-, avstands- og kommunikasjonsfaktorene i periferien. Det er gjennomgående høyere respons på mange av nærmiljøfaktorene, selv om det ikke er så mange flere i sum. Som for flyttemotivene responderes det gjerne på flere faktorer samtidig, hvis man først vektlegger noe ved sted og miljø som begrunnelse for å bo i en periferiregion. Steds- og miljøbevisstheten er antakelig sterkere blant dem i periferien som i det hele tatt vektlegger slike faktorer. Dette gjelder både for de som flytter til og for de som ikke flytter ut (altså både som flyttemotiv og bomotiv).

Ikke uventet er det spesielt få begrunnelser for å bli boende i distriktene som er knyttet til krav til kollektivtilbud eller nærhet til større steder eller byer. Kort vei til kulturtilbud, forretninger og kafeer vektlegges også lite, mens tilgang til offentlige tjenester, friluftsliv og adgang til å dyrke hobbyer, prioriteres nesten på linje med landsgjennomsnittet.

I forhold til befolkningen generelt er det ikke så svært mange flere som trekker fram trekk ved nærmiljøet de bor i som bomotiv, men av de som det gjør det er det som sagt større tendens til å peke på flere momenter. Kun ett moment trekkes mindre fram enn i mer sentrale strøk, nemlig om man er fornøyd med type bebyggelse eller strøk. Dette er nok et mindre relevant spørsmål i spredtbodde områder. Alle de andre fysiske egenskapene ved nærmiljøet blir i sterkere grad brukt som begrunnelse. I forhold til i landet ellers slår betydningen av lite støy og forurensing mest ut. Av de sosiale momentene knyttet til nærmiljøet pekes det i distriktene relativt sett hyppigst på god nabo- og vennekontakt.

Fjellregionen

For Fjellregionen gjelder i hovedsak det samme som er sagt over, men med modifikasjoner knyttet til de momentene som det responderes svakest på i periferien generelt. Vi kan for eksempel spørre (øverste bolk): Er det overraskende at tilgjengeligheten til forretninger, kafeer og annen tjenesteyting blir vektlagt sterkere

som bomotiv i Fjellregionen enn i periferien generelt? Det samme gjelder også betydningen av avstander og kommunikasjoner i annen bolk. Finnes det en felles forklaring på disse trekkene? Som vi har vært inne på, er antakelig grunnen at Røros, Tynset og Alvdal faktisk rommer relativt store sentre, hvor det i tillegg finnes mye aktivitet knyttet til kunst og kultur (Røros og Alvdal). Nord-Gudbrandsdal har til sammenligning mindre av dette enn i periferien generelt. Det ville ikke være så rart om forskjellen kunne forklares ut fra ulik senterstruktur i de to dalførene. Ulik senterstruktur kan også ha utviklet ulik lokalkultur. Dette kan også ha forsterket lokale holdningsforskjeller mellom dalførene.

Tabell 3.4 *Steds og miljømotiver i fem spørsmålsbolker. Andel i prosent av de som har sted og miljø som motiv for å ha blitt boende i minst sju år.*

Bor på stedet pga	Landet som helhet	Periferi-regionene i landet i alt	Fjellregionen, Nord-Østerdalen
Tilgang varer/tjenester, andre tilbud	53	45	45
- butikker og forretninger	34	25	30
- offentlige tjenester	38	35	40
- kulturtilbud (kino, teater, kafeer)	30	20	35
- friluftsliv	47	44	45
- dyrke spesielle hobbyer	34	34	40
Korte avstander, gode kommunikasjoner	54	37	45
- kortere reise til arbeid	36	25	35
- kortere avstand til familie/venner	44	31	40
- godt kollektivtilbud	29	8	15
- nærme nok et senter eller større sted	25	11	5
Fysiske forhold ved nærmiljøet	62	64	65
- fornøyd med bebyggelse eller type strøk	47	42	40
- barnevennlighet	46	49	50
- bra med lys, sol, utsikt etc	51	53	50
- lite støy, lite forurensing eller annen ulempe	44	51	55
- godt klima	41	45	60
Det sosiale nærmiljøet	70	71	70
- lite innblanding, sosial kontroll	29	31	25
- god kontakt med naboer og venner	58	66	60
- lett å bli akseptert	57	61	55
- trygt miljø (trafikk, kriminalitet)	65	70	70
Stedstilknytning	81	89	91
- bolig/eiendom i slekten	23	40	68
- gjennom erfaringer/opplevelser/aktivitet	63	72	77
- liker denne type steder	71	83	86
- liker denne type natur	74	86	86
- sterk stedsidentitet	61	71	73

Når det gjelder vektleggingen av fysiske forhold ved nærmiljøet skiller ikke Fjellregionen seg særlig mye ut fra periferiregionene i gjennomsnitt. Eneste unntak er at de i større grad bruker godt klima som motiv for å bli boende. Kald og ren luft blir antakelig verdsatt. Når det gjelder de sosiale sidene ved nærmiljøet, blir imidlertid færre momenter vektlagt. Kanskje blir godt naboskap betraktet som en selvfølge i Fjellregionen? Trafikksikkerhet og lav kriminalitet vektlegges heller ikke mer enn i periferidistrikter flest.

Hvordan står det så til med stedsfølelsen som motiv for å bli boende i Fjellregionen? Alt i alt vektlegges det meste av dette enda litt sterkere der enn i distrikter flest. Eiendom i familie eller slekt betyr mye mer. Opplevelser, erfaringer og aktiviteter betyr også noe mer i Fjellregionen enn andre steder. Det kan se ut som om noen personer responderer enda litt hyppigere på denne nokså konkrete formuleringen i Fjellregionen, sammenlignet med andre steder. Men også de mer generelle punktene med stedsidentitet og tilknytning til naturen blir i litt større grad enn andre steder i distriktene trukket fram som begrunnelse for å bli boende. I hovedsak er det imidlertid mindre forskjeller mellom Fjellregionen og andre periferiregioner på de fleste av tilhørighetsfaktorene, enn det er på de mer sjeldent anførte momentene.

4 Avslutning og oppsummering

Folk som bor på samme sted, har naturligvis ikke de samme preferanser og motiver for det de gjør. Det som for noen fortøner seg som en attraktivitet eller en bolystfaktor har ikke nødvendigvis den samme appellen for andre. Dette er naturligvis selvsagt. Men det representerer også et problem for den som tar mål av seg til å ville rangere steder eller kommuner etter attraktivitet. Alle motiver, og spesielt de som har med individualitet og lyster å gjøre, og dette er også de som kan sees mest løst fra ulike nødvendighetsbehov, er i sin natur subjektive. Motiv- og preferansesammensetning vil på hvert enkelt sted derfor alltid sprike. Hva som i sum framstår som mest attraktivt ved et sted, kan lett koke ned til bare å være et demokratisk anliggende, eller også bli gjenstand for et maktspill mellom ulike grupper i lokalsamfunnet.

Hvilke grupper kan vi i så fall ha med å gjøre? Jeg vil avslutningsvis peke på fem-seks sosiokulturelle spenningsforhold som sammen kan bidra og spille roller med hensyn til hvordan lokalsamfunn utvikles og egevalueringer og omdømme formes:

- forholdet mellom lokalbefolkningen og tilflytterne
- forholdet mellom folk i distriktene og folk i storbyregionene
- forholdet mellom de med næringseiendom og de uten
- forholdet mellom folk med og uten utdanning
- forholdet mellom de som vektlegger arbeid og de som bruker andre argumenter
- forholdet mellom kjønn

På de fleste steder er det knyttet mye makt og spenning til hvordan det sosiale og kulturelle forholdet mellom lokalbefolkningen og tilflytterne fungerer. På landsbasis bor halvparten av dagens 40-åringer i den kommunen de vokste opp (55 prosent av mennene, 47 prosent av kvinnene – det gjelder årskullene født midt på 60-tallet). Slik sett har drakampen mellom røtter og føtter gjennom første del av voksenlivet endt uavgjort for dagens veletablerte og velsituerte befolkning. Men her er det store regionale forskjeller.

Lokalbefolkningen har det demokratiske overtaket i periferien, mens tilflytterne har overtaket i storbyregionene, spesielt i en del av omlandskommunene. I periferien er kjønnsforskjellene med hensyn til dette også størst, på den måten at lokalbefolkningen i stor grad utgjøres av menn, mens tilflyttergruppen i større grad domineres av kvinner. Dette henger sammen med at kvinner i større grad flytter til mannens hjemsted enn omvendt. Jo mer stedbunden næringseiendom på et sted, jo

større er både kjønnsforskjellen og ubalansen mellom lokalbefolkning og innflyttere. Ser vi bare på de som er gift, finner vi imidlertid at 70 prosent av begge kjønn enten bor i sin egen eller ektefellens oppvekstkommune (15 prosent av mennene og 23 prosent av kvinnene har flyttet til ektefellens oppvekstkommune). Hovedgrunnen til at flertallet av parene bor på mannens hjemsted, er tilknytningen til næringsseiendom. Slik eiendom overtas i større grad av menn enn av kvinner.

Skiller vi ut lokalbefolkningen og tilflytterne i distriktsregionene og i storbyregionene hver for seg, finner vi stor ulikhet langs tre andre sosiale dimensjoner: i utdanningssammensetning, i tendensen til å sitte med næringsseiendom, og i følge bo- og flyttemotivundersøkelsen tendens til å trekke fram arbeid som bo- og flyttemotiv. De to gruppene som i størst grad vektlegger arbeid som beveggrunn for å bli boende eller å flytte, er de med høy utdanning som har flyttet til storbyene, og de med lav utdanning og eiendom som bor i distriktene – altså to motpoler i befolkningen. Dette gjelder sterkest for menn. For kvinner slår familiemotivet også sterkere inn i lokalbefolkningen (og for de som bor sammen med en lokalbosatt mann, spesielt de bofaste). Også boligmotivet veier noe tyngre som bomotiv for lokalbefolkningen i periferien, og for de høyt utdannede som har flyttet og bosatt seg i storbyområdet. Kan det være noen spesiell grunn til dette?

Jeg forsøker meg med et litt stilistisk resonnement. Hvis vi vender tilbake til ideen om at mens noen motiver er koblet til basisbehov, og andre i større grad til det lystbetonte, kan det ut fra dette se ut som om de to polariserte gruppene – lokalbefolkningen i periferien med mye eiendom og lav utdanning, og tilflytterne i storbyregionene med høy utdanning, altså to grupper med helt ulik type kapital og atferd – er de som i størst grad begrunner sine valg ut fra rasjonelle karriereløp. Disse to gruppene har det til felles at de i større grad enn andre er i arbeid, og også er de mer sammenhengende sysselsatt over tid. Så anfører de altså sine arbeids- og boligmotiver først, og kvinnene også familiemotiver, i større grad enn andre. Noe overraskende er det imidlertid at nettopp disse to gruppene, hvor den ene i stor grad oppfatter seg selv som urban, og den andre i stor grad har basert livet sitt på stedbunden eiendom i periferiområdene, er de som i minst grad vektlegger stedstilhørighet som motiverende for bostedsvalget.

Kan grunnen være at den stedlige tilhørigheten i større grad blir tatt for gitt av disse enn av folk ellers? Sagt litt enkelt: Er man urban, så er man urban av vesen og ikke nødvendigvis gjennom refleksjon. Og like selvsagt kan betydningen av stedbunden næringsseiendom kanskje også være for en som har arvet, og som alltid har visst at det kom til å skje.

Til slutt står vi igjen med de to resterende gruppene, nemlig lokalbefolkningen i storbykommunene og innflytterne til distriktene. Kan det være noen tilsvarende fellestrekk for dem? Begge gruppene har utdanning nærmere gjennomsnittet i befolkningen, og de er i mindre grad sysselsatt enn de to øvrige. Begge vektlegger steds- og miljøfaktorene sterkere som motiv for det de gjør, og også hensynene til familie- og helseforhold blir i større grad brukt som beveggrunner både for å bo og for å flytte. Disse tenderer i større grad enn de to andre gruppene til å ha mer av individualitet og lystbetontheit bak sine motiver. Eller er de kanskje mindre materialistiske?

Etter bo- og flyttemotivundersøkelsen å dømme er det disse som i størst grad følger sin bolyst hvis de får mulighet til det. Kanskje vi i disse har en målgruppe med god evne til å prioritere det gode liv, og med evne og vilje til å bygge opp, delta og vedlikeholde de lokalsamfunnene de satser på? Lokalsamfunn som utvikles på en slik måte utvikler antakelig også økt sosial og/eller kulturell stedsattraktivitet.

I diskusjon med representanter fra Fjellregionen om innflytternes rolle ble det spørsmål om en for sterk tilflytting av folk utenfra kunne svekke den lokale identiteten i regionen. I distriktene generelt blir det ofte argumentert sterkere for å få egen ungdom tilbake enn for å rekruttere innflyttere utenfra eller i større grad holde på de som er kommet (reduere videreflyttingen). Et hovedpoeng i den diskusjonen er at tallet på potensielle tilbakeflyttere over tid avtar, fordi stadig færre av landets barn vokser opp i distriktene. Dermed må det løpende rekrutteres flere innflyttere utenfra, og lenger borte fra, for å holde innflyttingsnivået oppe.

Med det innflyttingsnivået man har hatt skades neppe den lokale identiteten av dette. Det er fortsatt mye å gå på før innflytterandelen i den unge voksenbefolkningen overstiger lokalbefolkningsandelen. Jeg argumenterte derfor på motsatt måte: Så lenge innflytterandelen ligger godt under 50 prosent, er det sunt for regionen med flere tilflyttere utenfra. Brytningen mellom lokal identitet og fornyelse utenfra fungerer best når det er en tilnærmet demokratisk balanse mellom lokalbefolkning og tilflyttere. Det er også en fordel at denne balansen ikke er for ulik mellom kjønn. Noen steder hvor lokale menn og innflytterkvinner er gruppene som er i stort flertall, kan det oppstå større sosiale spenninger i nærmiljøet enn når den demokratiske (u)balansen i større grad er den samme for kvinner som for menn.